

DE WEIDEN BIJ TRASSELT VAN FLOKSTRA'S, MYTHEN EN PERSPECTIEF

©Albert Metselaar, 2018 albertmetselaar@home.nl

Aan het fietspad bij het oude Trasselst staat een gedenksteen in de berm. Een van de gedenksteden waarbij mensen wel op gericht onderzoek zaten, maar werden uitgesloten van de beleidsvorming. Hoe mythen en onvoldoende onderzoek elkaar in stand hielden.

FLOKSTRA, SCHELHAAS EN GEDENKTEKENS

Op 11 april 2005 zijn afspraken gemaakt over twee gedenktekens rondom de Tweede Wereldoorlog, die voor Trasselst van belang waren. Willem Schelhaas, de toenmalige voorzitter van de Historische Kring, zei in aanwezigheid van de burge-meester van Hoogeveen aan de aanwezige veteranen toe dat de Historische Kring een gedenkteken zou plaatsen, waarop de namen van de bevrijdende militaire eenheden genoemd zouden worden. De Weide en Trasselst zijn op 10 april 1945 bevrijd door de Manitoba Dragoons. 's Avonds werd er in de Grote Kerk een concert met een historische lezing gehouden. Omdat ik het onderzoek naar de bevrijding had gedaan stelde Willem me voor om een gedenkteken te plaatsen voor de familie Flokstra. Ze waren een symbool van het Hoogeveense verzet. Ze hadden wel 13 onderduikers in huis gehad, 2 ½ jaar in een klein hol onder het hooi. Nu had ik me wel flink met de oorlog bezig gehouden, maar op dat moment minder met Trasselst,

want dat viel onder Zuidwolde. We spraken af dat ik me ook op de Flokstra's zou richten en als ik wat meer info had, dan zou ik me melden. Kortom, mijn onderzoek naar de familie Flokstra is gewoon gestart op verzoek van Willem Schelhaas, in zijn rol als voorzitter van de Historische Kring Hoogeveen. Terloops zei hij nog dat het ging om een familielid van hem. Hij was diep onder de indruk wat deze familie in de oorlog had gedaan. Achteraf was zijn beeld de 'Mythe van Flokstra'. Een mythe waarvan we uit een oorlogsdagboek uit april 1945 weten dat deze toen al werd verteld. Flokstra had hem zelf in de wereld geholpen. Met dit verhaal kwamen mensen thuis als ze in april 1945 de schuilplaats hadden bekeken. Op zijn initiatief stapten de 13 toen aanwezige Joodse onderduikers op een boerenwagen, om als een soort trofee door Hoogeveen te worden gereden, op weg naar een kerkdienst. Een dienst in een christelijke kerk.

Het gedenkteken voor de bevrijders, zoals met burgemeester en veteranen afgesproken, is er niet gekomen door het bestuur van de Historische Kring Hoogeveen. Willem ontkende de afspraken. Burgemeester Koetje en zijn opvolger burgemeester Loohuis zorgden er met een werkgroepje van historici voor dat de afspraken alsnog werden nagekomen. Willem zette zijn idee van een monument voor Flokstra door, ook toen duidelijk werd dat zijn beeld een mythe was, en Flokstra geen symbool kon zijn van het Hoogeveense verzet. Historisch onderzoek werd genegeerd. Willem trachtte mede namens het bestuur van de Historische Kring de boodschapper monddood te maken. Dezelfde historicus die in 2005 namens alle bij de bevrijdingswerkgroep betrokken organisaties werd erkend voor zijn gedegen historische onderzoek, werd neergezet als een duimzuiger. "Don't shoot the messenger", het is al afgeleid van een tekst van Sophocles, maar niet iedereen is genegen om eerst onderzoek te doen en dan een monument te plaatsen, in plaats van omgekeerd. Voorop gesteld dient te worden dat Cornelis Flokstra waardering verdient voor het door de oorlog helpen van Joodse onderduikers. Door het voetstuk waarop hij wordt geplaatst zo groot te maken, doen we veel mensen tekort, die evenveel erkenning verdienen. Dan is historische correctie wel degelijk op zijn plaats. De reactie van Willem Schelhaas: *"le kunt wel geliek hebben, maor geliek kriegen is wat aans!"* Dat was dus de insteek van de bestuursvoorzitter, toen enige weken na deze woorden het gedenkteken werd geplaatst. Bij Nijstad 15, aan de vaart. Het staat er nog steeds. Omdat ik het voorstel heb afgewezen dat mij tussendoor werd gedaan: Voor een kratje bier zouden enige potige jonge kerels de steen in de vaart rollen. Het gaat mij niet om mijn gelijk, het gaat mij om de erkenning van zoveel andere mensen. Mensen die we tekort doen door de heiligenstatus van een twijfelgeval, Cornelis Flokstra.

Allereerst over het gedenkteken zelf: *"In deze boerderij verborg de familie Flokstra, met groot gevaar voor eigen leven, tijdens de oorlog 1940-1945 13 joden. Zij verbleven twee en een half jaar in een hol onder het hooi"*. Onthuld op 11 april 2007. Dit is geproclameerd als de bevrijdingsdag, maar dat was een dag eerder, op 10 april. Er zijn geen 13 Joden 2 ½ jaar in een hol onder het hooi geweest. Ten eerste was Flokstra betrokken bij het onderduiken van 15 joden, ten tweede waren de 13 mensen alleen in dit getal bij elkaar enkele maanden voor de bevrijding, de veilige periode, en ten derde waren er bij de inval in dit pand 9 mensen ondergedoken. We

weten het onder meer uit een door Sal Braaf – een van de onderduikers - bijgehouden dagboek. Dat ken ik al vele jaren en het circuleerde al in kringen van historici, ver voordat het door het bestuur van de HKH werd opgemerkt. Zelf kreeg ik een kopie van Lammert Huizing. De aanwezigen, hoeveel dan ook, zijn niet al die tijd in het hol in het hooi geweest. Ze liepen, sliepen, woonden, huisden, overal in het pand, of zelfs er buiten. De burens zagen de onderduikers buiten lopen. Ze wisten er van. De onderduikers zagen de burens. We weten het, omdat ze dit na de oorlog aan elkaar vertelden. Het gevaar voor eigen leven voor de Flokstra's moeten we ook relativeren. In de eerste plaats was het levensgevaar voor de onderduikers vele malen groter. Wanneer deze werden gepakt, ging het richting gaskamer. Toen de inval er was, liepen de treinen nog naar de vernietigingskampen. Men wachtte een zekere dood. En Flokstra?

Wanneer de hoofdbewoners van een onderduikpand werden opgepakt, werden ze gemarteld, op een wijze waar de 'ernstige mishandeling' van Flokstra zelf maar kinderspel bij was. Vervolgens werden ze doorgaans doorgestuurd naar een strafkamp. Dat was wat anders dan een vernietigingskamp. Zo verging het bijvoorbeeld meester Wiegman uit Hollandscheveld, als LO-leider betrokken bij veel meer onderduikers dan Flokstra. In dat strafkamp bestond wel levensgevaar, door ziekten, uitputting of verkeerd gevallen bommen, maar gelet op het aantal gedeporteerden uit Hoogeveen dat daaruit terug is gekomen, was de overlevingskans groot. Veel zwaarder werd het mensen aangerekend die distributiebonnen verduisterden, en via een positie op de distributiekantoren of bij de post ge- en/of misbruik maakten van hun kennis en het vertrouwen dat de Duitsers in hen hadden. Hendrik Raak uit Hollandscheveld werd om deze reden gefusilleerd. Flokstra hoorde echter niet bij deze groep mensen. Het 'gevaar voor eigen leven' van Cornelis Flokstra was dan ook wel degelijk aanwezig, maar was relatief kleiner dan het gevaar dat de mensen liepen die de bonkaarten voor hem binnen wisten te halen, en veel en veel kleiner dan het levensgevaar dat zijn onderduikers liepen als ze werden opgepakt. Wat echter ook doorlopend buiten beeld is gebleven, is het gevaar voor het verlies van de boerderij. Het voor onderduikers gebruikte pand werd nogal eens door de Duitsers in beslag genomen, als razzia's wat opleverden. Flokstra had eigenlijk niet veel te verliezen. Hij zou in een kamp komen en hij was geen eigenaar van de boerderij. Zijn huurbaas zou de boerderij verliezen. Genoeg om bang van te worden, maar *'met groot gevaar voor eigen leven'*, dat is in de context van andere mensen die in het verzet actief waren toch echt uit zijn verband gehaald.

De vraag die nergens opgeworpen wordt, maar toch gesteld dient te worden: hoe ethisch is het om hier op de steen de Flokstra's als het onderwerp aan te voeren? Waarom is dit het feit dat herdacht dient te worden? Behalve dan dat Willem een gedenkteken wilde voor zijn familie. Is het niet meer voor de hand liggend dat we als hoofdonderwerp herdenken dat hier zoveel onderduikers deze op vernietiging gerichte oorlog probeerden te overleven? De zin op het gedenkteken is voorgelegd aan neerlandici, vandaar deze constatering en de vraag over het onderwerp. Al deze punten werden niet intern besproken met de historicus en diens meedenkers (een beetje historicus werkt niet alleen), voordat de plaquette op de steen werd ont-huld. Willem liep boos weg toen hij erop werd aangesproken dat hij zonder overleg

doorging met zijn project. Uit ervaring weet ik dat teksten op stenen en plaquettes lastig zijn. Vandaar dat je zou zeggen: bekijk het breed, met alle kenners, juist om dit soort dingen te voorkomen.

Een volgende vraag van belang: hoe verhiel wat hier gebeurde zich met wat in het verzet gebruikelijk was? Als je dit als symbool wilt zien, en na al die jaren nog als enige verzetsmonument in de gemeente Hoogeveen naar voren schuift, dan lijkt me dat een vraag van groot belang.

ONGESCHREVEN REGELS VOOR HULP AAN ONDERDUIKERS

Tussendoor is al wat gezegd over hoe men gewoon was met elkaar en binnen de LO met de onderduikers om te gaan. Er was natuurlijk geen reglement gemaakt, over hoe je het aanpakte, want alles wat op papier stond, dat kon tegen je worden gebruikt. Bij deze een opsomming van ongeschreven regels:

Wanneer er geld was, betaalde de onderduiker of een ondergedoken gezin mee in de kosten. Er werd niet meer gevraagd dan strikt nodig was. Als het geld op was, was er gewoon niet meer, maar bleef men gewoon. Onderduikers en gastgezinnen deelden elkaars armoede, zogezegd. Er is op één uitzondering na geen situatie bekend waarin mensen leningen moesten afsluiten, tijdens de onderduikersperiode, om hun gastgezin te kunnen betalen. Er is op één uitzondering na ook geen situatie bekend dat een gastadres na de oorlog nog een rekening neerlegde bij de onderduikers. Dat ging zover dat deze persoon zijn eigen kerkgenootschap manipuleerde bij de aanschaf van een nieuwe kerk, zodat dit kerkgenootschap alle vermeende schulden moest betalen, die de onderduikers weigerden te betalen.

Bonnen nam je en vroeg je als gastgezin niet meer dan strikt nodig was. Teveel bonnen, betekende dat je andere gezinnen tekort deed, waar die bonnen wel nodig waren. Mochten er toch wat teveel bonnen zijn, dan gaf je die terug. Er is tot nu toe één uitzondering bekend, waarbij een gastadres duidelijk teveel bonnen had, niet terug gaf, en ook meer vroeg dan nodig was.

Als gastadres bleef je contact onderhouden met je eigen aanspreekpunt binnen de LO. De LO was voor de onderduikers verantwoordelijk. Wanneer de situatie gespannen werd, doordat mensen niet goed met elkaar om konden gaan, of doordat er huiszoekingen dreigden of al waren geweest, probeerde de LO de onderduikers naar een ander adres te brengen. Dat gebeurde ook als een lid van het gastgezin was opgepakt. Men wist namelijk dat iedereen uiteindelijk doorsloeg. Door de genoemde constructie werden de onderduikers niet in gevaar gebracht. Als dat dreigde, was men weg, op een voor het gastgezin nieuwe en onbekende plaats. Er is tot nu toe uitzondering bekend, van een gastgezin die de verantwoordelijkheid niet bij de LO liet of niet met hen deelde, zodat zowel de onderduikers als het gastgezin onnodig in gevaar werden gebracht, wanneer er dreigende omstandigheden waren.

Religie was geen strijdpunt. Volgens algemeen Drents gebruik hield men 'de karke in de midden', oftewel, daar discussieerde je niet over. Je respecteerde elkaars ge-

loofsovertuiging. Er is tot nu toe één situatie bekend waarin dat niet gebeurde, en waarin het gastadres evangeliseerde onder een groepje onderduikers, die geen kant op konden, zodat ze alles moesten aanhoren en slikken. Hoewel de persoon in kwestie dit vast anders had bedoeld, was er tevens sprake van misbruik maken van de situatie, temeer daar dit ook het zelfde gastadres was dat de verantwoordelijkheid over de onderduikers niet deelde met de LO. Daar staat tegenover dat de Gereformeerde predikant van Elim, juist catechese gaf aan de Joodse onderduikers in en rond Nieuwlande, om hen te vertellen wat hun Jood-zijn wel inhield. Daar zaten zoveel mensen met Joodse afstamming, die er niets meer aan deden, dat ze door de vervolging bewust werden van hun achtergrond, en juist daardoor graag wilden weten wat dit nu wel betekende. Joodse catechese dus, in Nieuwlande, rayon Hoogeveen.

Voedsel was soms wel, en soms geen probleem. Een flink deel van de Joodse onderduikers was niet meer actief godsdienstig. Ze hielden zich bij voorbaat al niet of nauwelijks aan de spijswetten. Hoe dat zat, en hoe we er naar kunnen kijken, is in maart 2015 doorgesproken met rabbijn E.M.Maarsen, waarnemend voorzitter van het Opperrabinaat voor Nederland: Hij vertelde: de slachter moet voldoende opgeleid zijn en ervaring hebben. Het mes moet voldoen aan de daarvoor geldende regels (vlijmscherp en geen enkele braam). Er mag alleen gedood worden wat wettelijk is toegestaan. Vervolgens moet al het bloed uit het dier lopen. Het hele proces moet onder controle staan van de daarvoor bevoegde instanties. Zo wordt er alleen geslacht onder controle van een rabbijn. Wanneer de slachter niet de opleiding en ervaring heeft, of er is geen controle van de rabbijn, dan is het vlees niet kosher, ook al eet je toegestane dieren.

Er is echter één wet die zegt dat je hiervan moet afwijken. Niet mogen, maar moeten. Het behoud van het leven gaat namelijk boven alle andere regels. Als je niet anders kunt eten om in leven te blijven of om gezond te kunnen blijven, of om bij ziekte aan te kunnen sterken, dan niet-kosher vlees, dan moet je dat toch eten, omdat je het leven niet in gevaar mag brengen. Als er echter voldoende eieren aanwezig zijn, dan is er geen reden om niet-kosher vlees te eten. In nogal wat situaties was het eten dus geen punt, omdat de onderduiker zelf niet koos voor kosher, of omdat er geen andere mogelijkheid was dan eten wat er was. Dan gold dus de plicht van het in leven blijven en het eten van niet-kosher eten. Wanneer er wel een mogelijkheid was om bijvoorbeeld met eieren en andere producten het vlees te vervangen (zoals bij de Flokstra's), dan diende een Joodse onderduiker zich daarop te richten. Vlees kon in de onderduiksituatie namelijk nooit kosher zijn, omdat de slachter, de controle en het mes niet aan de regels voldeden.

Dat is anders bij de Islam, en dat wordt nog wel eens door elkaar gehaald. Er is één situatie bekend waarbij de mogelijkheid en de wens bestond om kosher te eten, door zich op eieren te richten, maar waarbij het gastadres druk uitoefende om toch over te gaan op niet-kosher vlees. Vlees van toegestane dieren, maar niet-kosher geslacht en dus niet-kosher. De onderduikers gingen er in mee, wetend dat het niet-kosher was. In een notitie van hun kant is echter duidelijk gemaakt dat het niet hun initiatief was. Het gastgezin, dat een veelheid aan bonnen en eigen producten

had, had er ook voor kunnen kiezen om de voedselstijl van de onderduikers te respecteren, en te ondersteunen in het zoeken van vlees vervangende producten.

Een gastgezin hielp wie kwam of werd ondergebracht door de contactpersoon van de LO. Zonder aanzien des persoons. Joods, niet-Joods, communist, wel of niet van je eigen kerk, het maakte allemaal niet uit, het waren mensen in nood. Als men niet bij elkaar paste, dan werd men wel elders ondergebracht. Ook als je illegaal producten van het land achterhield, en iemand kon geholpen worden, dan was het ondersteuning van mens tot mens. Er is tot nu toe één gastgezin bekend waarin men gericht enkele mensen van Joodse huize onderbracht, waarbij men gericht was op de rijke Joodse onderduikers, en die in de buurt alleen diegenen hielp die naar hun eigen kerk gingen.

Samen dezelfde vijand. Dat betekende verbroedering en verzustering. Er werd in de LO gewerkt over de grenzen van de kerken heen. Men leerde elkaar waarderen, of men nu Gereformeerd, Hervormd of Christelijk Gereformeerd was, of dat men lid was van de SDAP of niet. Er is een uitzondering op, waarbij het gezinshoofd zich niet alleen distantieerde van andere geloofsgroepen, maar in oorlogstijd ook werkte aan een kerkplitsing. Een pijnlijk, emotioneel gebeuren, dat nog lang zijn littekens naliet in kerkelijk Hoogeveen. Ook in de families zelf zorgde wat men in de oorlog samen had meegemaakt nadien voor verbroedering en verzustering. Er is één gezin bekend waarbij de ouders na de oorlog niet meer bij de kinderen konden wonen en waarbij de relatie met een zoon zo vertroebeld was, dat men geen contact meer onderhield. Zoon verweet de ouders dat ze hem hadden verraden.

In het onderduikershol. Een van de foto's van net na de bevrijding, toen de mythe al helemaal op gang kwam, tijdens de rondleidingen aan het Hoogeveense publiek. De oud-onderduikers waren nog niet naar huis vertrokken, voor zover er nog een huis was.

Persoonlijke eer en persoonlijk voordeel hoefde niet gehaald te worden. De gastgezinnen hielden zich vrij algemeen op de achtergrond. Ze deden wat ze moesten doen en zouden dat weer doen. Wanneer de eer toch kwam, later bij een onderscheiding voor verzetswerk, dan werd dit veelal wel geaccepteerd. Er is echter ook één uitzondering op deze regel, van een gastgezin dat direct na de oorlog een andere woning vroeg, en voorrang kreeg op de woningmarkt omdat men via de burgemeester naar voren bracht dat men onderduikers had geholpen. Er is ook één gastgezin bekend dat direct na de oorlog zichzelf in de schijnwerper zetten, omdat alle onderduikers op een kar door Hoogeveen werden gereden. De doorsnee houding van gastgezinnen was: we hebben gedaan wat we moesten doen, we zijn blij dat de oorlog achter de rug is, en we hoeven er geen eer voor.

Het ging bij de gastgezinnen om mensen waarvan zeker was dat men 'goed' was, geen lid van de NSB of aanverwante organisatie. Er is tot nu toe 1 gastgezin bekend waarvan uit de buurt bekend is dat men NSB-gerichte vergaderingen bezocht, samen met een erkend leider van een NSB-gelieerde organisatie. Dat was zelfs een vriend van het gezin. Een hoofdbestuurder van het Nederlands Agrarisch Front.

Diverse LO-medewerkers trachtten een radio achter te houden. Radio's waren officieel geregistreerd. Je kon dus niet zomaar weigeren om je radio in te leveren. Wie een radio achter hield, kon dat doen als het ging om een oud, kapot exemplaar, een zelfbouw radio of een illegaal verkregen radio. Er is echter 1 gezin bekend waarbij het zeker is dat men de radio niet inleverde, terwijl alle ingeleverde radio's netjes op de inleverlijst werden vermeld. Het zelfde gezin dat ook door de burens gezien werd, bij het bezoeken van NSB-gerichte vergaderingen. Dit gezin had de radio open en bloot in de kamer staan, ondanks opmerkingen van de onderduikers. Men kon vrijgesteld worden van inleveren van de radio als men specifieke functies had, in het voordeel van de Duitsers. Dat was hier niet het geval. De enige andere reden voor vrijstelling was het lidmaatschap van de NSB. Daar stond tegenover dat Flokstra wel zijn 'zoengeld' betaalde. Een zware boete, voor alle bewoners van de gemeente Zuidwolde, omdat het verzet in beslag genomen radio's had vernietigd.

Hij zou als NSB'er daarvan vrijgesteld kunnen worden. Maar betaalde hij dit omdat hij geen NSB'er was, of omdat hij die schijn wilde wekken? Gek genoeg wachtte hij tot de laatste betalingsdag, terwijl de rest van de bevolking van Zuidwolde al had betaald. Als je geen verdenking op je zou willen laden, dan zou je toch zeggen: betaal gewoon, voor je de Duitsers thuis krijgt. Gek genoeg komt het bedrag overeen met 1 van de bedragen waarvan hij vond dat hij het kon declareren bij zijn onderduikers, die dat vervolgens weer niet wilden betalen. Als hij wel lid of sympathiserend lid was van de NSB, dan zou hij de steun van de LO en de bonkaarten verliezen, als hij vrijgesteld bleek te zijn van het 'zoengeld'. Hij betaalde in dat geval het geld om de onderduikers ter wille te zijn. We hebben dan ook een verklaring waarom hij het bedrag later bij hen declareerde. Als hij het niet was, hoe kan het dan dat hij zo vrijuit de radio liet staan en het er met de betaling op aan durfde te laten komen, met al die onderduikers in huis, om pas bij de laatste gelegenheid te betalen? Wat was het diepere motief van Cornelis Flokstra, bij het op zijn initiatief onder laten duiken van Joodse Hoogeveners? Kreeg hij door dat de politieke keuze niet goed was geweest, en wilde hij zo vervolging vermijden, als de oorlog achter de rug zou zijn? Moesten daarom ook alle onderduikers op een wagen door Hoogevenen worden gereden, opdat ze toen zijn aanzien zouden redden? Vragen, vragen.

De toenmalige vriend van de familie, waarvan burens vertelden dat ze samen NSB-gerichte vergaderingen bezochten, was Hendrik Dekker Wzn. uit het pand dat later de Kerkboerderij zou worden. Deze zat in de leiding van diverse pro-Duitse organisaties. Met Hendrik Dekker gezien worden als samen optrekkend naar vergaderingen, was volgens de buurt een duidelijk signaal. Hendrik Dekker heeft de stap naar de NSB net niet gemaakt. Hij moest dan ook zijn radio wél inleveren. Hij staat bovenaan de lijst, en leverde het toestel als eerste in, een Siera S 99H, toestelnummer E 4136. De lijst waarop Cornelis Flokstra ontbreekt. Zuidwolde, dossier 2996 en 2989. Over radio's en radioboete.

De leden en medewerkers van de LO brachten zichzelf in gevaar, maar dat had ook zijn beperking. De straf bij oppakken bestond uit uitgebreide martelingen, om het hele netwerk op te kunnen rollen. Vervolgens werd men doorgestuurd naar een strafkamp in Duitsland. Een bijkomend gevaar was dat de boeren hun boerderij

konden verliezen. Deze werd dan verbeurd verklaard en verhuurd aan NSB'ers of teruggekeerde Oostlandboeren. Er is één gezin bekend waarbij dit niet speelde, want men zette niet de eigen boerderij op het spel. Het ging om een pachtboerderij. De mishandeling waarvan sprake was bij een inval was voor de persoon en zijn familie zeer ingrijpend, maar niet vergelijkbaar met wat de SS'ers uit de school in Hollandscheveld uitvoerden, of wat werd gedaan in Assen of Groningen. Van een 'gruwelijke mishandeling' was in vergelijking daarmee geen sprake. Oorlog is geen wedstrijd wie erg of minder erg wordt mishandeld, of wie de meeste onderduikers had. Dit perspectief is echter wel van belang als mensen eruit worden gelicht. Dan wordt ook het aantal onderduikers ineens van belang, zo lijkt het. Door bakker Blanken, aan de Grote Kerkstraat, en Hendrik Kikkert, achterop het Oostopgaande, werden meer mensen door gered, door hen onderdak te verlenen. En wat te denken van een ds. Hoogkamp van Elim die in Nieuwlande in de hoogtijdagen van duikelaars, oftewel het dieptepunt van de oorlog, te Nieuwlande verantwoordelijk was voor een organisatie van in de 80 Joodse gasten? Daar kwamen nog een stuk of 10 Joodse gasten in Elim bij en kennis van en zorg voor tientallen niet-Joodse Nederlanders. Oorlog is geen wedstrijd. Wie dit er wel van wil maken zal zien dat er keien van mensen waren voor wie nooit een steen is gezet.

Regels, ongeschreven, en de uitzonderingen daarop. Al die uitzonderingen, dat ging om één en het zelfde gezin, Cornelis Flokstra en zijn echtgenote. Misschien dat het zo ook helder wordt waarom ze geen symbool kunnen zijn voor het Hoogeveense verzet. Ze woonden in de gemeente Zuidwolde en ze vormden een uitzondering op alle regels. Hoogeveen had in de jaren '60 van de vorige eeuw al zo'n symbool. Dat was bakker Blanken. Daar was niks mis mee. Dit hoofdstuk had nooit geschreven hoeven worden, als we gewoon de LO op een voetstuk hadden gezet, geen on-duidelijk individueel verhaal, en hadden gerespecteerd welke mensen de LO zelf in de schijnwerper had gezet. Vervolgens hadden we op een minder pijnlijke wijze de historische verdieping kunnen geven aan hún verhaal. Nu leggen schoolkinderen jarenlang bloemen voor een mythe.

UITSPRAKEN VAN CORNELIS FLOKSTRA ZELF

Voorgaand overzicht is een samenvatting van een breder onderzoek naar Hoogeveen en omstreken in de Tweede Wereldoorlog. Er zijn echter ook uitspraken van Cornelis Flokstra zelf, waarbij we op fundamentele punten zien wat er speelde. Het gaat om verklaringen uit 1957, opgenomen in een rapportage van Simon Schoon van de Stichting 40-45. Veel info daaruit valt onder de verzamelde verhalen. Om zaken helder te krijgen zocht hij hen zelf op. *“De heer Flokstra is niet gearresteerd geweest. Hij werd terstond door Schmidt zo zwaar mishandeld en zo hard met de re-volger op het hoofd geslagen, dat hij in de koestal neerviel en enige tijd bewusteloos was. Hij bloedde zo hevig en zijn echtgenote bleef zo hardnekkig de komst van een dokter eisen, dat de Duitsers hem tenslotte zelf verbonden hebben. Hij is toen naar bed gebracht en gedurende de verdere huiszoeking met rust gelaten”*. In een brief uit 1957 schreef Flokstra eveneens dat hij direct met een revolver werd neergeslagen, waarna het bloed hem over het gezicht stroomde. Dit is leed, dit is mishandelen, dat staat buiten kijf. Dit is echter ook de enige keer geweest in de ge-

schiedenis van Hoogeveen en omstreken in oorlogstijd, dat de Duitsers ophielden na één klap met een revolver, iemand verbonden, en hem naar bed brachten.

De familie is vervolgens wel bedreigd, maar alleen zijn inwonende zoon is geslagen, zegt Flokstra zelf. Op basis van de mishandeling heeft zijn ene inwonende zoon de woning aangewezen van zijn andere zoon. Dit is voor zover mij bekend ook de enige keer dat mensen hun eigen zoon en broer lieten vallen, met alle gevolgen van dien. Heel wat gezinnen in Hollandscheveld en omgeving lieten zich kapot ranselen zonder iemand te verraden. Otto Zomer liet zich executeren, terwijl men hem toedacht wat zijn broer had gedaan. Hij hield zijn mond. Doorslaan is niet kwalijk te nemen, maar ook in dit opzicht is de gebeurtenis bij de familie Flokstra bijzonder. Het doorslaan, in de zin van het spreken over anderen, gebeurde doorgaans pas in Assen of het Scholtenhuis in Groningen. Ds. Hoogkamp vertelde hierover dat men deze werkwijze hanteerde, binnen de LO: iemand kan het een dag volhouden. De tweede dag van marteling slaat hij door. Dan hebben we als LO precies één dag om na een arrestatie alle onderduikers van een andere plek te voorzien. De Joodse onderduikers bij de Flokstra's mogen blij zijn dat Cornelis naar bed is gebracht, de totaal ongebruikelijke voorkeursbehandeling, want als hij was meegenomen had ook hij doorgeslagen. Dat deed iedereen, vertelde ds. Hoogkamp. Maar in het geval van Flokstra was er geen organisatie om de onderduikers snel van een ander adres te voorzien. Dan was Flokstra naar een werkkamp gestuurd, en zijn onderduikers naar een vernietigingskamp. Ten tijde van de inval, maart 1943, reden de dodentreinen nog.

Ook dat het verzet niet op de hoogte was van de situatie bij hem thuis, en de onderduikers dus buiten de bescherming van de LO stonden, hebben we uit Flokstra's eigen verklaring: *“Geen bakker, noch kruidenier was ingelicht. Niemand. Slechts een paar dokters en een verpleegster. Wij kregen bonkaarten van Albert van Aalderen (Alva), maar wij deden het voorkomen of die voor anderen bestemd waren en niet voor eigen onderduikers”*. En: *“Na de overval hadden wij, hoe enorm groot de risico's ook waren, toch maar liever dat de Joden zouden blijven. Waar moesten ze heen? Er zouden vele andere mensen bij betrokken moeten worden en dat gevaar leek ons op den duur nog groter toe.”* Dat gevaar, dat was dan ook het gevaar dat er informatie zou lekken. Dat brengt ons op het onderwerp verraad. Van een dochter hoorde ik bij de onthulling van de gedenksteen dat de familie dacht aan mensen van de LO, die hen verraden zouden hebben. Vandaar de inval. Dit is voor zover mij bekend de enige keer in Hoogeveen en omstreken dat de LO van verraad verdacht was. De groep die juist zo weinig wist, niet mocht weten, en met bonkaarten voor de onderduikers bij Flokstra een relatief luxe situatie mogelijk maakte. Niemand van de LO kon het verraden, en als dit wel wordt gesuggereerd, dan wordt zelfs indirect gesuggereerd dat het zou gaan om een kopstuk uit de LO. Volgens Cornelis Flokstra was op de hoogte: Albert van Aalderen, 'Alva' van de LO.

Dan moet je meer hebben dan suggesties. Er is echter nooit door wie dan ook aangetoond of als getuigenis afgegeven dat er sprake was van verraad door de LO. Dit is ook volstrekt in strijd met Cornelis Flokstra's eigen verklaring: *“Het is een wonder dat de overvallers de Joden niet gevonden hebben. Ze wisten immers dat ze er*

waren. Hoe dat komt weten we nog niet. Waarschijnlijk door een lek in het ziekenhuis, waar een der Jodinnen lange tijd verpleegd is". Cornelis Flokstra wees hier op het ziekenhuis en die ene onderduikster, die daar verpleegd was. Dat is heel wat anders. Het is ook maar de vraag of er concreet verraad in het spel is geweest. Dit is nooit hard gemaakt, maar wordt wel hard geroepen en werd onder meer door Flokstra's jongste kinderen naar voren gebracht. Hun suggestie blijkt dus in strijd met de van vader bewaard gebleven verklaring. Rondom de inval bij Flokstra werden er invallen gedaan in vrijwel alle boerderijen en boerderijtjes op en rond Nijstad. Zo wisten de burens het te vertellen. De Duitsers wisten blijkbaar niet meer dan dat er 'ergens' 9 onderduikers zaten. Als ze dan bij een inval vragen waar die zijn, is het blijkbaar geen concrete informatie, maar bluf, in de hoop dat iemand wat laat merken. Dat is een vrij algemeen bekende verhoormethode.

Kortom, geïsoleerd van de LO, maar ook van de bescherming van de LO en van de mogelijkheden om van adres te wisselen. Geen informatie over de onderduikers verstrekken, maar wel bonkaarten overnemen, waarbij de LO geen inzicht had in wat er aan de hand was. Ten hemel geprezen door de laatst levende dochters, maar verguisd door een ander deel van zijn nageslacht. Dat was Cornelis Flokstra. Negatief verhaal? Hier is geregistreerd wat op me af kwam, bij het eerste onderzoek. Zaken die niet op me af kwamen bij al die andere LO-gezinnen en LO-mensen waar ik me ook mee heb bezig gehouden. Flokstra heeft meer raadsels achter gelaten dan goed is voor een mythe. Historische verdieping is alsnog wenselijk. Pas dan kun je inschatten of iemand een gedenkteken verdient, en niet vooraf, zoals nu is gebeurd. Er zijn teveel vraagtekens bij Flokstra in de Tweede Wereldoorlog om die te negeren.

Nog even terug naar 11 april 2005. De herdenking van de bevrijding en het voorneemen van Willem Schelhaas om voor zijn familielid een gedenkteken te plaatsen. Er waren twee belangrijke motieven waarom dat toen moest gebeuren. Er leefden nog twee dochters, en daar doe je het voor. De contacten binnen de familie waren blijkbaar beperkt, want de man was in een van de takken zo verguisd dat het daar niet hoefde. Tevens gaf hij iets aan wat later bij de onthulling van zijn gedenkteken herhaald werd door dochter Pietje. Ze zei in haar toespraak dat Willem *"had gesproken over wat er was gebeurd met de Hoogeveense Joden. Dat was onvoorstelbaar volgens hem. Van de Joodse gemeenschap was bijna niemand overgebleven dan de 13 Joden die dankzij de familie Flokstra wisten te overleven op Trasselt"*. Er is echter een lijst van 40 overlevenden bekend. Het hele perspectief waar binnen Cornelis Flokstra en zijn vrouw werden uitgeroepen tot symbool van het Hoogeveense verzet is gebaseerd op gebrek aan informatie en mythologisering.

Flokstra's onderduikers op een wagen in Hoogeveen. De mythe wordt geboren.